

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS ĪSTENĀ LOCEKLE,
VALSTS EMERITĒTĀ ZINĀTNIECE

AINA BLINKENA

05.09.1929–22.11.2017

2017. gada nogalē, pāris mēnešus pēc savas kārtējās grāmatas atvēršanas svētkiem, no mums šķīrās viena no ievērojamākām 20. gadsimta otrās puses valodniecēm — Aina Blinkena.

Aina Blinkena dzimusi 1929. gada 5. septembrī Limbažos. Viņas māte Lilija Andersone (meitas uzvārdā Jenne) bija skolotāja Nabes pamatskolā, tēvs Jānis Andersons — zemkopis labi iekoptās Penku mājās, kur Andersonu dzimta mitusi kopš 19. gadsimta sākuma. Abi vecāki rosīgi darbojās vietējā sabiedriskajā un kultūras dzīvē. Māte dziedāja pagasta korī un piedalījās teātra uzvedumos, tēvs aktīvi veicinājis Nabes pamatskolas jaunās ēkas celtniecību. Vectēvs Jānis Andersons 27 gadus bija Nabes pagasta vecākais.

1951. gada 21. jūlijā Aina Blinkenai sākas kopīgs dzīvesceļš ar Pēteri Blinkenu — vēlāko Rīgas Politehniskā institūta (tagadējās Rīgas Tehniskās universitātes) asociēto profesoru, inženierzinātņu doktoru. 1958. gada 29. maijā ģimenē piedzima meita Ina. Tagad tā pazīstama pēc vīra uzvārda kā Ina Druviete.

Ainas Blinkenas zinātniskā un visai rosīgā sabiedriskā dzīve ir saistīta ar valodniecību.

1937. gadā Aina uzsāk skolas gaitas Nabes pamatskolā. Tajā pareizrakstība un gramatikas pamati tiek apgūti īpaši labi. Iespējams, jau šai laikā ir likti pamati interesei par valodniecību.

Pienāk 1940. gads — lielo pārmaiņu laiks. Jau 1941. gada 14. jūnijā jāsaskaras ar padomju varas represijām, jo tiek izvesta krusttēva ģimene.

1944. gada rudenī Aina iestājas Limbažu ģimnāzijā. Sākumā mācības notiek baznīcas ģērbkambarī, klasēm mainoties. Skolā valda liela rosība, notiek daudz dažādu kultūras pasākumu.

Vidusskolu beidzot, Ainai grūti izšķirties par tālāko dzīves ceļu, jo interešu loks ir plašs. Vēlmi kļūt par arhitekti neatbalsta vecāki, norādot, ka sievietei šī profesija nav piemērota. Tāpēc arī sāktas studijas Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes Mākslas zinātņu nodaļā. Taču šo nodaļu drīz slēdz, un studentiem iesaka pāriet uz žurnālistikas, bibliotēku zinātnes vai latviešu valodas un literatūras nodaļu. Aina izvēlas valodniecību un literatūru. Valodniecībā tas ir sarežģīts laiks, jo dominē N. Marra teorija. Jānis Endzelīns spiests aiziet no universitātes, un ar

studentiem strādā tikai jaunākās paaudzes mācībspēki. Par valodnieku galveno audzinātāju kļūst Arturs Ozols. Aina Blinkena vēlāk atcerējās, ka viņš pratis rosināt studentu domu un uzlūkojis studentus par kolēģiem, kuriem pa spēkam veikt arī nopietnus zinātniskus uzdevumus. 1953. gadā Arturs Ozols pirmo reizi lasa kursu “Latviešu literārās valodas vēsture”, kurā aplūko latviešu valodu kultūrvēsturiskā skatījumā, sākot no pirmajiem rakstiem un beidzot ar visjaunākajām publikācijām. Viena no pirmajām šī kursa klausītājām ir arī Aina Blinkena, kas Artura Ozola aizsāktu vēlāk turpina savā zinātniskajā darbā. Studijas tiek pabeigtas 1953. gadā ar diplomdarbu “Vienlocekļa teikumi A. Upīša vēsturiskajās traģēdijās”.

Studiju gadi nav viegli arī materiālajā ziņā. Tēvu jau 1949. gada 25. martā izsūta uz Tomskas apgabalu, māte strādā mazaltgotu darbu, bet māsa vēl mācās vidusskolā.

Pēc LVU beigšanas Ainu Blinkenu aicina darbā uz LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtu, taču sadales komisija “neskaidrās biogrāfijas” dēļ viņu norīko darbā Rīgas tuvumā — Stopiņos. Tomēr, pateicoties valodnieku Rūdolfā Grabja un Artura Ozola pūlēm, Aina Blinkena tiek pieņemta darbā par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieci Latvijas PSR Valodas un literatūras institūta Gramatikas sektorā. Pirmais uzdevums — izstrādāt nodaļu par izsaukmes vārdu topošajai “Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikai”. Kā uzskata pati autore, viņai bija laimējies nokļūt lieliskā kolektīvā, kur pieredzējušā pedagoga un latviešu valodas skolas gramatikas autora R. Grabja prasmīgajā vadībā strādāja dažādu paaudžu valodnieki, kā Milda Lepika, Anna Bergmane, Mērija Saule-Sleina, Antonija Ahero un citi, kuriem visiem tomēr šī gramatika bija pirmais tāda veida zinātniskais darbs. Tas bija aizrautīgs darbs, katru nodaļu kopīgi pārrunājuši, analizējuši, kopīgiem spēkiem meklējuši jaunus teorētiskos pamatus un praktiskos atzinumus, centušies ievērot valodas attīstības

tendences un jaunākos atzinumus cittaute gramatikas zinātnē.

Paralēli zinātniskajam darbam Aina Blinkena mācās arī aspirantūrā, kur viņas darba vadītājs ir profesors Jānis Endzelīns. Disertācijas “Jautājuma un pamudinājuma teikumi mūsdienu latviešu valodā” aizstāvēšana notika 1958. gada 9. aprīlī Valodas un literatūras institūtā. Recenzenti — Jānis Loja un Jūlijs Kārklīšs.

1959. gada jūnijā Aina Blinkena kļūst par Valodas un literatūras institūta vecāko zinātnisko līdzstrādnieci (1961. gada 11. oktobrī PSRS Augstākā atestācijas komisija apstiprina šo vecākās zinātniskās līdzstrādnieces nosaukumu). Turpinās darbs pie “Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” sintakses sējuma, kur lieti noder kandidāta disertācijas pētījumi. Aina Blinkena raksta nodaļu par teikumu modālajiem tiem, īpašu uzmanību pievēršot šo teikumu inovatīvajam veidojumam. Ir nepieciešams iedziļināties dažādās sintakses parādībās, pētīt teikuma locekļu īpatnības, salīdzinājuma konstrukciju veidus, vienkopas teikumus, teikumu aprāvumus. “Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” 2. sējums nāk klajā 1962. gadā. 1965. gadā gramatikas autori Rūdolfis Grabis, Anna Bergmane, Milda Lepika un Aina Blinkena saņem LPSR Valsts prēmiju.

Sintakses problēmas risinot, Aina Blinkenai jāsakaras ar maz pētītu problēmu latviešu valodniecībā — pieturzimju lietošanu. Tiek savākts un apkopots plašs materiāls, kas 1969. gadā pārtop grāmatā “Latviešu interpunkcija”. Par šo pētījumu 1970. gadā autore saņem LPSR ZA Prezidija prēmiju. Tajā pašā gadā, aizstāvot šo darbu, viņa iegūst filoloģijas zinātņu doktora grādu. Recenzenti ir Pauls Ariste (*Paul Ariste*, Tartu), Jons Paļonis (*Jonas Palionis*, Viļņa) un Marta Rudzīte. Piešķirtais zinātniskais grāds 1992. gadā tiek nostrificēts par *Dr. habil. philol.*

Divdesmitā gadsimta 70. gados sākas darbs latviešu literārās valodas vēstures izpētē

pēc principa — sistēmiski aplūkot valodas parādības pa līmeņiem. Pirmā šī pētījuma daļa — Ainas Blinkenas un Annas Bergmanes monogrāfija “Latviešu rakstības attīstība” nāk klajā 1986. gadā. Tajā aplūkota latviešu grafētikas, ortoēpijas, ortogrāfijas un interpunkcijas vēsture. Nākamais sējums “Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība. Lokāmās vārdšķiras”, kurā Aina Blinkena izstrādājusi nodaļu par īpašības vārdu, tiek publicēts tikai 2002. gadā.

Līdz ar filoloģijas zinātņu doktora grāda iegūšanu, jāveic arī administratīvie pienākumi. No 1970. līdz 1981. gadam Aina Blinkena ir Valodas un literatūras institūta Latviešu valodas nodaļas vadītāja, no 1983. līdz 1989. gadam — institūta direktora vietniece zinātniskajā darbā. No 1976. līdz pat 1998. gadam viņa pilda Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas priekšsēdētājas pienākumus un ir arī atsevišķu nozaru terminoloģijas apakškomisiju locekle, hidrometeoroloģijas terminu vārdnīcas līdzautore (1978). 1978. gadā Aina Blinkenu ievēlē par LPSR Zinātņu akadēmijas korespondētājloekli, 1992. gadā — par Latvijas Zinātņu akadēmijas īsteno loekli. No 1994. līdz 1998. gadam zinātniece ir LZA Senāta locekle.

Aina Blinkena veikusi arī pedagoģisko darbu un piedalījies mācību grāmatu izstrādē. 1974. gadā nāk klajā “Latviešu valoda 7.–9. klasei” (kopā ar metodiskajiem norādījumiem un trim skaņuplatēm). Viena no šās grāmatas autorēm ir Aina Blinkena. 1975. un 1976. gadā šo mācību grāmatu izdod atkārtoti, bet 1977.–1979. gadā tiek publicēts otrs, papildinātais izdevums. 1982., 1985. un 1986. gadā arī šis izdevums iznāk atkārtoti. 1988. gadā nedaudz mainītā kolektīvā top jauns izdevums “Latviešu valoda 7. un 8. klasei”. Nākamajā gadā publicēta “Latviešu valoda 10.–12. klasei” (atkārtots izdevums 1990. gadā).

Daudz laika Aina Blinkenai ir aizņēmusi arī jauno zinātnieku audzināšana. Viņas vadībā ir izstrādātas 15 filoloģijas zinātņu kandi-

dāta disertācijas. Viņa ir bijusi oficiālā recenzente 10 filoloģijas zinātņu doktoru (vēlāk arī habilitēto filoloģijas doktoru) un 21 filoloģijas zinātņu kandidāta (vēlāk filoloģijas doktora) disertācijām. Zinātniece lasījusi arī latviešu literārās valodas vēstures kursu Latvijas Valsts universitātes (vēlāk Latvijas Universitātes) Pedagoģijas (un psiholoģijas) fakultātes studentiem. 1985. gadā PSRS Augstākā atestācijas komisija viņai ir piešķirusi profesora nosaukumu. 1989. gadā piešķirts arī Latvijas PSR Nopelniem bagātās zinātnes darbinieces nosaukums.

Kad 1988. gadā sākās Trešā atmoda un Radošo savienību padomes plēnumā tika izvirzīts uzdevums latviešu valodai atgūt valsts valodas statusu, Aina Blinkenu iekļāva Augstākās Padomes Prezidija dibinātajā darba grupā, kas risināja šo uzdevumu. Uz viņas publikāciju “Par latviešu valodas statusu — esošo un vēlamu” laikrakstā “Padomju Jaunatne” 1988. gada 30. augustā atsaucās neparasti daudz cilvēku, un 354 280 no tiem atbalstīja prasību piešķirt latviešu valodai valsts valodas statusu. Balsoties uz šo aptauju, LPSR Augstākā Padome 1988. gada 6. oktobrī latviešu valodu pasludināja par Latvijas PSR valsts valodu. Līdz ar to bija jāizstrādā Valodu likums. Šā likuma izstrādes komisijā darbojās arī Aina Blinkena. Un jau 1989. gada maijā tika pieņemts LPSR Valodu likums, kas pavēra ceļu tālākai latviešu valodas pastāvēšanai un attīstībai valsts valodas statusā.

1992. gada 1. janvārī Aina Blinkena uzņēmās jaundibinātā LZA Latviešu valodas institūta direktora pienākumu izpildītājas amatu, bet vēlāk kļuva par institūta Zinātniskās padomes priekšsēdētāju.

Aina Blinkena publicējusi pāri par 450 zinātnisku un populārzinātnisku rakstu. Viņa ir viena no pirmajām zinātniecēm, kas pētījusi divvalodības problēmas Latvijā.

Ar referātiem un ziņojumiem Aina Blinkena piedalījies starptautiskos kongresos un konferencēs (Amsterdāmā, Berlīnē, Boloņā,

Maskavā, Viļņā, Krakovā, Stokholmā u. c.), bijusi Latvijas Zinātnes padomes filoloģijas un mākslas nozares ekspertu komisijas locekle (1990–1999) un Latvijas Universitātes Habilitācijas un promociju padomes priekšsēdētāja vietniece (1992–1999). Kopš 1997. gada Aina Blinkena bija valsts emeritētā zinātniece.

Ainas Blinkenas devums latviešu valodniecībā ticis novērtēts vairākkārt — 2001. gadā viņa apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni (IV šķira), 2006. gadā kļuva par Rīgas Latviešu biedrības un Latvijas Zinātņu akadēmijas Kārļa Mīlenbaha balvas laureāti,

2016. gadā — par Jāņa Endzelīna balvas laureāti, bet 2009. gadā saņēma Latvijas Universitātes balvu par zinātniskās skolas izveidi.

Aina Blinkena bija rosīga un ražīga arī pēdējos savas dzīves gados. 2014. gadā LU Latviešu valodas institūta paspārnē tika izdota viņas darbu izlases “Caur vārdu birzi” pirmā daļa, bet 2017. gada septembrī klajā nāca arī izlases otrā daļa.

Ilga Jansone

Pārpublicējums no žurnāla
Lingustica Lettica